

Representation of the Method of Teaching Prepositions in the *Persian-to-Persian Teaching Series*

Ali Mohammadyarloo*

Ph.D. Student in Persian Language and Literature, Shahid Madani University of Azerbaijan, Tabriz, Iran

Abstract

Prepositions play an important role in the meaning of Persian sentences and in teaching/ learning this language, one of the most difficult points is the discussion of prepositions. In second language learning, these letters are in the last category of categories that language learners learn. Therefore, it is necessary for Persian language textbooks to pay special attention to teaching these letters. The purpose of this study is to study the Persian-to-Persian teaching set from the perspective of teaching these letters in order to study the teaching methods, the number of additional letters taught and the frequency of their occurrence. The reason for choosing this collection is its versatility and wide range of users. The results of the research indicate that the teaching method of these letters is traditional, educational and in some cases inductive/ implicit and the learners should learn them through the examples provided or reading the texts and through exploratory. Of the 89 simple and compound/ group suffixes used, the most frequent occurrence of those letters is 'to, to, in, from, with and for.' Using appropriate images for teaching, not using intermediate language, using input reinforcement technique, pointing out the consonance of some verbs with special prepositions of strengths and not referring to the pronunciation of prepositions, using only inductive and footnote methods- Disorders are one of the weaknesses of this collection. The results of the present study can be used by the authors of such books.

Keywords: Analysis of educational resources, method of teaching Persian additional letters, teaching Persian to Persian.

- The present article is taken from the master's thesis of teaching Farsi to non-Persian speakers of Allameh Tabataba'i University.

* Corresponding Author: alimohammadyarloo@gmail.com

How to Cite: Mohammadyarloo, A. (2021). Representation of the method of teaching prepositions in the Persian-to-Persian teaching series. *Language Science*, 8 (13), 91-114. Doi: 10.22054/ls.2017.24317.1088

بازنمایی شیوه آموزش حروف اضافه در مجموعه آموزش فارسی به فارسی

دانشجوی دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز،
ایران

علی محمد یارلو * ID

چکیده

حروف اضافه نقش بسزایی در معنای جملات فارسی دارند و این بحث، در آموزش/ فراگیری این زبان، یکی از دشوارترین نکات است. در زبان آموزی زبان دوم، این حروف در آخرین رده از مقوله‌هایی هستند که زبان‌آموزان آنها را فرامی‌گیرند. از این رو، ضرورت دارد تا کتاب‌های آموزش زبان فارسی اهتمام ویژه‌ای به آموزش این حروف داشته باشند. هدف این پژوهش بررسی مجموعه آموزش فارسی به فارسی از منظر آموزش این حروف است تا شیوه‌های آموزش، تعداد حروف اضافه آموزش داده شده و بسامد رخداد آنها را بررسی کند. دلیل انتخاب این مجموعه پرکاربرد بودن و دامنه وسیع استفاده کنندگان از آن است. نتایج پژوهش بیانگر آن است که روش آموزش حروف اضافه سنتی، آموزشی و در برخی موارد استقرایی/ ضمنی است و باید زبان‌آموزان، از طریق مثال‌های ارائه شده یا خواندن متون و به طریق اکتشافی، آنها را فراگیرند. از میان ۸۹ حرف اضافه ساده و مرکب/ گروهی به کاررفته، بیشترین بسامد رخداد از آن حروف «به»، «را»، «در»، «از»، «با» و «برای» است. استفاده از تصاویر مناسب برای آموزش، عدم استفاده از زبان واسطه، استفاده از فن تقویت درون‌داد و اشاره به باهم آبی برخی افعال با حروف اضافه خاص از نقاط قوت این مجموعه به شمار می‌رود و عدم اشاره به گونه گفتاری حروف اضافه، استفاده صرف از روش استقرایی و پاورقی‌های آشفته و بی‌نظم از نقاط ضعف این مجموعه است. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند مورد استفاده مؤلفان چنین کتاب‌هایی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: واکاوای منابع آموزشی، شیوه آموزش، حروف اضافه فارسی، آموزش فارسی به فارسی.

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان دانشگاه علامه طباطبائی است.

* نویسنده مسئول: alimohammadyarloo@gmail.com

۱. مقدمه

زبان فارسی، به عنوان زبان دوم جهان اسلام، ابزاری برای بسط و ترویج فرهنگ اسلامی و علوی در سراسر جهان است. این زبان به عنوان پلی برای دست یابی مسلمانان غیرایرانی به معارف اسلامی و اهل بیت (س) تلقی می شود. همین عامل سبب اهمیت موضوع و نیازمند دقت و برنامه ریزی درست در آموزش این زبان است؛ چراکه ضعف در آموزش به ضعف در انتقال مفاهیم و آموزه های دینی می انجامد. مراکز متعددی همچون مرکز بین المللی آموزش زبان فارسی قزوین، مرکز آموزش زبان فارسی دانشگاه تهران (مؤسسه دهخدا)، مرکز آموزش زبان فارسی بنیاد سعدی و مراکز آموزش زبان فارسی دانشگاه های علامه طباطبائی و شهید بهشتی در داخل کشور، پذیرای جمع کثیری از علاقه مندان به فراگیری این زبان هستند. در میان این مراکز، «جامعه المصطفی العالمیه» شهر قم، به سبب افزونی مخاطبان و طلابی که از سرتاسر جهان به آن مراجعه می کنند، همچنین به سبب تجربیات موفق که در امر آموزش زبان فارسی به خارجیان داشته است و نیز به دلیل استفاده از امکانات پیشرفته زبان آموزی (از جمله آزمایشگاه زبان) و توجه خاص به مباحث دینی و اسلامی در منابع مورد استفاده اش، در کانون توجه متولیان و مدرسان زبان فارسی قرار گرفته است.

از یک سو، می دانیم که همه نظام های آموزشی به بسته آموزشی^۱ و در رأس آن، کتاب آموزشی نیازمندند؛ به عبارت دیگر، هر نظام آموزشی، در کنار سایر ملزومات فرایند آموزش از جمله برنامه آموزشی، مدرس توانمند و محیط آموزشی مناسب، به کتاب آموزشی مناسبی نیاز دارد تا به هدف خود دست یابد. سالهاست که در جامعه المصطفی، کتاب های تألیفی خود دانشگاه، با عنوان *آموزش فارسی به فارسی*، مورد استفاده قرار می گیرد.

از سویی دیگر، می دانیم که حروف اضافه فارسی یکی از نکات مهم دستوری هستند که به توجه خاص در فرایند آموزش زبان فارسی نیازمندند. این حروف از دشوارترین موضوع ها در آموزش زبان فارسی به شمار می آیند و از پربسامدترین واژه های زبان فارسی نیز هستند. به اعتقاد فرشیدورد (۱۳۵۶: ۷۶۱)؛ نقل شده در رئیسی و محمدی فشارکی، ۱۳۹۴: ۷۴)، مهم ترین مباحث دستور برای زبان آموزان زبان خارجی مباحث فعل، واج شناسی،

حروف اضافه، حروف ربط، ضمیر و ساختمان جمله است. مشکوٰۃ‌الدینی هم به این نتیجه رسیده است که هفت دسته سازه و ساخت نحوی، به سبب بسامد کاربردی‌شان، در آموزش زبان فارسی به زبان‌آموزان غیربومی اهمیت دارند. این هفت گروه عبارت‌اند از: گروه اسمی، گروه فعلی، گروه صفتی، گروه حرف‌اضافه‌ای، گروه قیدی، جمله ساده و جمله مرکب (مشکوٰۃ‌الدینی، ۱۳۸۶: ۱۰۲؛ نقل شده در رئیسی و محمدی فشارکی، ۱۳۹۴: ۷۴). علاوه بر این، در جریان واقعی فرایند تدریس و توجه به خطاهای مختلف زبان‌آموزان با ملیت‌های مختلف و هنگام بروز فرایند «تداخل» یا انتقال منفی از زبان مادری، اهمیت دقت در آموزش این حروف بیش‌ازپیش احساس می‌شود.

در این مقاله، به بررسی مجموعه هشت جلدی آموزش فارسی به فارسی از منظر آموزش حروف اضافه پرداخته‌ایم و تعداد حروف اضافه مورد آموزش و بسامد رخداد آنها، شیوه‌ها و روش‌های مورد استفاده و نقاط ضعف و قوت آن را مورد بررسی قرار داده‌ایم. هدف این پژوهش، واکاوی منبع مذکور از این حیث و ارائه بازخورد لازم برای مؤلفان کتاب‌های درسی است و نتایج آن می‌تواند در خدمت طراحان و مؤلفان کتاب‌های آموزشی، مدرسان زبان و زبان‌آموزان قرار گیرد.

۲. پیشینه پژوهش

در خصوص واکاوی مجموعه آموزش فارسی به فارسی یا مجموعه‌های مشابه از حیث آموزش حروف اضافه، پژوهش‌های مشابهی به دست نیامد. تنها پژوهشی که تا حدودی با این پژوهش مشابهت و مجانست دارد، نقد دستوری این مجموعه توسط رئیسی و محمدی فشارکی (۱۳۹۴) است. تعدادی از مقاله‌ها و رساله‌هایی که درباره آموزش حروف اضافه به نگارش درآمده است عبارت‌اند از:

نقیسه رئیسی و محسن محمدی فشارکی (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان «توصیف و نقد دستوری مجموعه کتاب‌های آموزش فارسی به فارسی جامعه المصطفی العالمیه»، به بررسی و توصیف این مجموعه از جهت آموزش نکات دستوری پرداخته‌اند. این پژوهش در کنار معرفی مباحث دستوری لازم برای فارسی‌آموزان، به بیان مشکلات این مجموعه در بخش آموزش دستور در ۱۰ بخش پرداخته است. مقاله، با معرفی راهکارهایی برای بهبود آموزش دستور، پایان می‌یابد. نتایج به دست آمده حاکی از وجود مشکلات دستوری در زمینه‌های تعریف و توضیح نادرست، نقض تعریف قواعد و نکات، کاستی‌ها و نارسایی‌ها، تکرار

مطالب، بی توجهی به توالی و نظم منطقی مباحث، آشفتگی در نام گذاری اصطلاحات، نادرستی برخی از الگوها، آشفتگی در پانوشته‌ها، اشکالات نگارشی و ویرایشی در بیان مطالب دستوری و تصاویر نارساست.

راحله کلانتری درونکلا (۱۳۸۸) به بررسی خطاها و شیوه آموزش حروف اضافه پرداخته است. او با این فرض که زبان آموزان در سه سطح درک، تشخیص و تولید این حروف، یکسان عمل می‌کنند و جنسیت، زبان مادری و شیوه آموزش تأثیری بر فراگیری زبان خارجی ندارد، به این نتیجه رسیده است که عملکرد زبان آموزان در فراگیری چهار حرف اضافه پر کاربرد «از»، «با»، «به» و «در»، در سه سطح مذکور، یکسان نبوده است و زبان آموزان در درک این حروف، در مقایسه با تشخیص و تولید، بهتر عمل می‌کنند. به پیشنهاد او، برای بهبود این روند، فعالیت‌های کلاسی را باید به گونه‌ای طرح کرد که بازده تدریس این حروف اضافه افزایش یابد؛ مثلاً به آموزش افعال حرف اضافه‌دار پرداخت و از روش آموزش پردازشی بهره جست.

نحوه آموزش افعال مرکب حرف اضافه‌دار به غیر فارسی‌زبانان عنوان پایان‌نامه‌ای است که بنفشه رضای حقیقی (۱۳۸۹) در آن، به بررسی ضرورت آموزش افعال زبان فارسی با حروف اضافه مخصوص، نیاز این افعال به این حروف در تکمیل معنا، تأثیر تفاوت زبان مادری در فراگیری این حروف و روش‌های مؤثر بر آموزش این حروف پرداخته است. او به این نتیجه رسیده است که افعال زبان فارسی، برای تکمیل معنای خود، به حروف اضافه خاصی نیاز دارند و وجود حروف اضافه خاص سبب تغییر معنای آنها می‌شود. همچنین، حروف اضافه خاص هر فعلی، در هر زبانی می‌تواند با دیگر زبان‌ها متفاوت باشد. وی روش آموزشی ارتباطی و برنامه درسی تکلیف‌مدار را روش مناسبی برای آموزش این افعال می‌داند.

۳. روش و جامعه پژوهش

مجموعه هشت جلدی آموزش فارسی به فارسی اساس پژوهش ما را تشکیل می‌دهد و در هر کتاب از این مجموعه، حروف اضافه را از نظر تعداد و بسامد رخداد، به طور مجزا، سنجیده‌ایم. این حروف اضافه شامل دو دسته می‌شود: حروف اضافه‌ای که با هدف مستقیم آموزش به کار رفته‌اند و همچنین حروف اضافه‌ای که به طور ضمنی و غیرمستقیم، در متون خوانداری، شنیداری، پرسش‌ها و پاسخ‌های آنها، استفاده شده‌اند. نتایج به دست آمده در

جدول‌هایی که در آنها، ترتیب چینش حروف اضافه از پربسامدترین به کم‌بسامدترین و از ساده به مرکب/گروهی است، گنجانده شده است. سه جدول برای دست‌یابی به این هدف طراحی شده است که جدول اول مربوط به بسامد رخداد آموزش مستقیم حرف اضافه‌ای است که مؤلفان با این منظور، آنها را در بخش قواعد و تمرین‌های مربوط به آن، به دست داده‌اند. جدول دوم مربوط به آموزش ضمنی و غیرمستقیم حرف اضافه‌ای است که زبان آموزان از راه درک، خواندن/ شنیدن و نوشتن با آنها مواجه می‌شوند و آنها را فرامی‌گیرند. جدول سوم هم مربوط به مجموع حروفی است که در دو جدول اول ارائه شده‌اند. در سه کتاب آخر (کتاب‌های دوره پیشرفته)، تنها یک جدول ارائه شده است، زیرا در آنها، تنها آموزش ضمنی و غیرمستقیم حروف اضافه مطرح بوده است. بخش پاورقی‌ها و حروف اضافه آموزش داده شده در این بخش مورد سنجش قرار نگرفته است، زیرا خود مؤلفان اشاره کرده‌اند که این بخش برای یادآوری نکات لازم برای مدرسان و دانش‌افزایی آنها و مطالعه آزاد زبان آموزان طراحی شده است. علاوه بر این، حروف اضافه‌ای که ممکن است در تمرین «برای هر تصویر دو جمله بسازید»، در دو کتاب اول، به کار رود هم مورد ارزیابی و شمارش قرار نگرفته است، چراکه با توجه به تفاوت‌های فردی زبان‌آموزان و این که این سؤالات تا حدودی پاسخ‌آزاد هستند، ممکن است پاسخ زبان‌آموزان به این سؤال و استفاده از حروف اضافه متفاوت باشد. بخش «بیشتر بدانیم»، که به کتاب‌های پنجم به بعد افزوده شده، در سنجش ما قرار نگرفته است، زیرا خود مؤلفان آن را «بخش اختیاری» دانسته‌اند که جزء درس اصلی نیست و با هدف افزایش مهارت خواندن آمده است.

۴. یافته‌ها

۴-۱. کتاب اول

در این کتاب، هدف آشنایی با ساختارهای جمله‌های ساده از راه تکرار است و چرخه تدریس، تمرین و تولید در مباحث دستوری به‌خوبی رعایت شده است. پس از تدریس یک نکته دستوری از طریق مثال‌ها و به شیوه استقرایی، تمرین‌ها طوری طراحی شده‌اند که ضمن اینکه از راه تکرار، سبب بالارفتن میزان فهم زبان‌آموزان و آگاهی معلم از کاستی‌های مشهود در فهم آنها می‌شود، به تولید جملاتی با حروف اضافه مناسب نیز منتج می‌گردد. این تمرین‌ها بی‌نیاز از کتاب کار هستند و جای خالی برای انجام آنها در کتاب

اصلی در نظر گرفته شده است. همچنین، برای آموزش حروف اضافه، از تصاویر استفاده شده است و این تصاویر واضح و گویا هستند و از نظر تعداد هم کافی و بسنده‌اند؛ به‌عنوان مثال، برای معرفی و آموزش هر کدام از سه حرف اضافه «روی»، «در» و «زیر»، سه تصویر آمده است. در تمرین‌های این کتاب و با توجه به ملموس بودن حروف اضافه مورد آموزش، سؤالاتی با پرسش‌واژه «کجا» مطرح شده که در جملات پاسخ‌داده شده به آنها، این حروف اضافه به کار رفته است. تمرینات حروف اضافه از دو نوع کامل‌کردنی و تولیدی هستند. به‌طور کلی، در هر درس از کتاب، ۱۷ نکته زبانی مطرح شده است و ساختارهای دستوری آن ساده و قابل فهم هستند. آموزش مستقیم این حروف در بخش قواعد و تمرین‌ها و در قالب سه نکته صورت گرفته است: ۱- آموزش حروف اضافه؛ ۲- آموزش واژه پرسشی «کجا»؛ ۳- آموزش نشانه جمع «ها». از نظر تعداد و بسامد هم، ۹ حرف اضافه در کتاب به کار رفته است که در میان آنها، بیشترین بسامد کاربرد با سه حرف «روی»، «در» و «زیر» است که این نکته تأییدکننده ادعای مؤلفان در تدوین متن‌ها و سایر بخش‌های کتاب بر اساس نکات دستوری و زبانی است. در آموزش مستقیم، ۳ حرف اضافه «رو»، «در» و «زیر» مورد آموزش قرار گرفته‌اند که به ترتیب، بیشترین بسامد تکرار در آموزش را داشته‌اند.

جدول شماره ۱. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت مستقیم در کتاب اول

حرف اضافه	رو (روی)	در	زیر
بسامد	۲۳	۱۷	۱۱

جدول شماره ۲. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت غیرمستقیم در کتاب اول

حرف اضافه	رو (روی)	در	مانند	زیر	را	از	با	برای	به
بسامد	۳۵	۳۴	۳۰	۱۵	۱۳	۶	۴	۱	۱

جدول شماره ۳. تعداد و بسامد مجموع حروف اضافه آموزش داده شده در کتاب اول

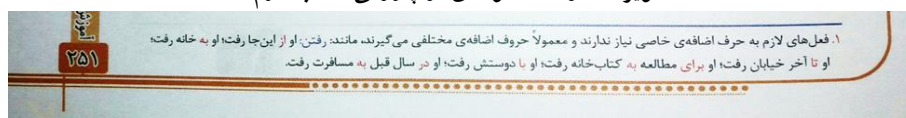
حرف اضافه	رو (روی)	در	مانند	زیر	را	از	با	برای	به
بسامد	۵۸	۵۱	۳۰	۲۶	۱۳	۶	۴	۱	۱

۲-۴. کتاب دوم

در این کتاب، با استفاده از فعالیت درون‌داد معنایی و برجسته‌سازی حروف اضافه در جمله‌ها و همچنین اجزای فرامتنی چون تصویر و پیکان‌های جهت‌نما به آموزش حروف اضافه پرداخته شده است. در بخش پاورقی‌ها، بخشی از نکته‌های دستوری ارائه شده است. گاهی این پاورقی‌ها توضیح و ارجاع بعضی از کلمات داخل متن و معادل‌های معنایی واژه‌ها هستند و گاهی بیان نکته‌های دستوری استثنا یا توضیحات بیشتر برای آنها. نکته‌های اصلی دستوری در بخشی با عنوان «لطفاً توجه کنید» آمده است. تمرینات «لطفاً پاسخ دهید» در هر درس، با این هدف که منجر به تولید جملات متعدد شود، طراحی شده‌اند. این سؤالات به نحوی طراحی شده‌اند که با آموخته‌های قبلی زبان‌آموزان تناسب دارند و در ضمن برخی از آنها، حروف اضافه هم به کار رفته است. رئیسی و محمدی فشارکی (۱۳۹۴: ۸۳)، در مقاله خود، به این نکته اشاره کرده‌اند که نوعی آشفتگی و ناهماهنگی در طرح و تنظیم پاورقی‌ها وجود دارد که وجود آنها را زیر سؤال می‌برد و این پاورقی‌ها، بدون نظم و ترتیب خاصی در ارائه آنها، بیان شده‌اند. همچنین، مشخص نیست که مخاطبان آنها مدرسان هستند یا زبان‌آموزان. علاوه بر آن، بعضی اوقات نکات دستوری در متن آمده‌اند و گاهی اوقات در پاورقی. با توجه به بررسی‌های انجام گرفته، باید گفت که خود مؤلفان به این اشاره کرده‌اند که این نکته‌ها برای مطالعه و دانش‌افزایی مدرسان طراحی شده است و برای زبان‌آموزان، جنبه مطالعه آزاد دارد (رئیسی و محمدی فشارکی، ۱۳۹۴: ۱۱)؛ پس ایرادی که برای این بخش می‌توان متصور شد این است که اگر این بخش‌ها برای مدرسان طراحی شده، چرا در کتابی با عنوان راهنمای معلم تعبیه نشده است و اگر برای مطالعه آزاد زبان‌آموزان در نظر گرفته شده، بهتر بود در قالب خود درس (و نه پاورقی)، در بخشی با همین عنوان، به صورت ضابطه‌مندی می‌آمد. همچنین، در این بخش، درباره حروف اضافه مناسب افعال و نشانه مفعولی، نکات بیشتری آمده است، چرا که مؤلفان اعتقاد دارند بیشترین خطاها در انتخاب نادرست این حروف رخ می‌دهد (رئیسی و محمدی فشارکی، ۱۳۹۴: ۱۱). در این بخش، به صورت تدریجی، به آموزش باهم‌آیی افعال با حروف اضافه خاصشان اشاره شده است و در درس آخر کتاب هم به گروهی از افعال که با حروف اضافه «از»، «به»، «با»، «در»، «روی» و «از/ به» می‌آیند، اشاره شده است. تمرینات کتاب عبارت است از: «لطفاً پاسخ دهید»، «مانند مثال بگویید»، «مانند مثال پیرسید و پاسخ دهید»،

«مانند مثال جایگزین کنید»، «برای هر تصویر دو جمله بگویید»، «کامل کنید»، «لطفاً جایگزین کنید» و «انتخاب حروف اضافه مناسب از میان سه یا چهار گزینه». به طور کلی، فعالیت مربوط به درون داد معنایی، از جمله زیرخط دار کردن، رنگی کردن و برجسته کردن حروف اضافه مورد آموزش، در این کتاب و کتاب قبلی دیده می شود. در این کتاب، در مجموع، ۲۸ حرف اضافه آموزش داده شده است که در میان آنها، حروف «در»، «به»، «را» و «از» بسامد بیشتری دارند. ۱۵ حرف اضافه هم به صورت مستقیم آموزش داده شده اند که در بین آنها، حروف «به»، «از»، «در»، «را» و «برای» بیشتر تکرار شده اند. در این قسمت، ابتدا یک نمونه از پاورقی مربوط به حروف اضافه و سپس جدول بسامد رخداد این حروف ارائه می شود.

تصویر شماره ۱. نمونه ای از پاورقی کتاب دوم

جدول شماره ۴. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت مستقیم در کتاب دوم

حرف اضافه	به	از	در	را	برای	با	به وسیله	تا
بسامد	۵۲	۳۹	۲۷	۲۴	۲۳	۱۴	۱۴	۱۰
حرف اضافه	پس از	در باره	به خاطر	سر	روی	بعد از	قبل از	
بسامد	۶	۵	۴	۵	۳	۳	۳	

جدول شماره ۵. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت غیرمستقیم در کتاب دوم

حرف اضافه	در	به	را	از	با	برای	مانند	روی
بسامد	۵۳۳	۴۹۷	۳۹۱	۲۱۴	۱۷۲	۱۷۲	۷۱	۳۸
حرف اضافه	بعد از	تا	پس از	قبل از	به وسیله	در باره	بر	سر
بسامد	۳۱	۲۹	۲۶	۲۵	۱۵	۱۱	۱۰	۱۰
حرف اضافه	نزدیک	کنار	به همراه	داخل	به خاطر	بین	ته	در اطراف
بسامد	۵	۵	۴	۳	۳	۲	۲	۲
حرف اضافه	به مناسبت	به سبب	زیر	به نام				
بسامد	۲	۲	۱	۱				

جدول شماره ۶. تعداد و بسامد مجموع حروف اضافه آموزش داده شده در کتاب دوم

حرف اضافه	در	به	را	از	برای	با	مانند	روی
بسامد	۵۶۰	۵۴۹	۴۱۵	۲۵۳	۱۹۵	۱۸۶	۷۱	۴۱
حرف اضافه	تا	بعد از	پس از	به وسیله	قبل از	در باره	سر	بر
بسامد	۳۹	۳۴	۳۲	۲۹	۲۸	۱۶	۱۵	۱۰
حرف اضافه	به خاطر	نزدیک	کنار	به همراه	ته	داخل	بین	در اطراف
بسامد	۷	۵	۵	۴	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه	به مناسبت	به سبب	زیر	به نام				
بسامد	۲	۲	۱	۱				

۳-۴. کتاب سوم

این کتاب آگاهی از ساختارها و نظام‌های زبان را نتیجه ممارست در کاربرد آنها می‌داند، تکیه بر آموزش غیرمستقیم و استقرایی دستور دارد و حتی معلم را از ارائه تعاریف در متن نهی می‌کند. از نظر کتاب، اگر امکان کاربرد زبان، متناسب با سطح آموزش و نیازمندی‌ها، برای زبان‌آموزان فراهم آید، آگاهی از قواعد و ساختارهای آن نیز به دست می‌آید. به‌طور کلی، این کتاب به آموزش ۱۱ فعل کاربردی زبان فارسی توجه کرده و در توضیح برخی از نکات دستوری، از جمله ساخت انواع فعل، از آموزش مستقیم بهره برده است. این رویه در کتاب‌های بعد از این هم دیده می‌شود و مؤلفان دلیل آن را اهمیت موضوع فعل و برخی نکات دستوری می‌دانند. تغییر اساسی در این کتاب این است که از این کتاب به بعد، بخش واژه‌آموزی به مجموعه افزوده شده است. این بخش برای کمک به فهم متن و یادگیری واژه‌های جدید طراحی شده که برای هر واژه، حداقل یک معادل معنایی آورده شده است. در صفحه ۱۰۶ این کتاب، اشتباه تاییی در جمله «منفی فعل‌های زیر را بنویسید» دیده می‌شود که ممکن است باعث سردرگمی زبان‌آموزان خارجی شود. شگرد کتاب برای تمرین و ممارست استفاده از روش بازیابی و تکرار است؛ یعنی استفاده از حروف اضافه‌ای که قبلاً آموخته شده است. در آخر کتاب هم تمرینات دوره‌ای گنجانده شده است که تمرینات درک مطلب و دستوری را در خود دارد. حروف اضافه ارائه شده در جدول شماره ۸، در بخش تمرین پرکردن جای خالی با استفاده از متمم مناسب و آموزش جمله چهارجزئی گذرا به مفعول و مسند به کار رفته‌اند. از میان ۵۳ حرف اضافه به کار رفته در کتاب، حروف اضافه «به»، «را»، «از» و «در» بیشترین بسامد رخداد را دارند. از نظر آموزش

مستقیم حروف اضافه و تکرار و بازیابی این حروف، باید گفت که از میان ۷ حرف آموزش داده‌شده، حروف «از»، «به»، «با» و «سر» بیشترین بسامد تکرار را داشته‌اند.

جدول شماره ۷. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده‌شده به صورت مستقیم در کتاب سوم

حرف اضافه	از	به	با	سر	را	در	برای
بسامد	۱۰	۸	۶	۵	۴	۴	۳

جدول شماره ۸. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده‌شده به صورت غیرمستقیم در کتاب سوم

حرف اضافه	به	را	از	در	با	برای	پس از
بسامد	۸۲۴	۸۰۵	۵۹۰	۵۵۷	۳۰۹	۲۵۹	۸۰
حرف اضافه مانند (۵)	به خاطر	در باره	سر	روی	تا	قبل از	
بسامد	۷۳	۵۲	۴۴	۳۷	۲۳	۲۰	۱۵
حرف اضافه به جای	بعد از	مثل	به وسیله	کنار	به سوی	به سبب	
بسامد	۱۷	۱۴	۱۲	۱۱	۱۰	۱۰	۱۰
حرف اضافه به واسطه	به وسیله	جلوی	از طریق	بین	به دنبال	نزد	
بسامد	۹	۱۱	۸	۸	۷	۷	۶
حرف اضافه نزدیک	به جز	از نظر	به صورت	داخل	به نظر	به معنای	
بسامد	۶	۶	۵	۵	۴	۴	۴
حرف اضافه به نام	از روی	پشت	به سمت	به کمک	از راه	غیر از	
بسامد	۴	۴	۲	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه چون	بدون	به عنوان	به مناسبت	به همراه	پیش از	در اطراف	
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حرف اضافه در برابر	در مقابل						
بسامد	۱	۱					

جدول شماره ۹. تعداد و بسامد مجموع حروف اضافه آموزش داده‌شده در کتاب سوم

حرف اضافه	به	را	از	در	با	برای	پس از
بسامد	۹۷۲	۹۲۸	۶۹۳	۶۱۶	۳۵۳	۳۰۰	۹۲
حرف اضافه مانند	به خاطر	در باره	سر	روی	تا	بعد از	
بسامد	۷۸	۶۳	۴۵	۴۴	۲۷	۲۰	۱۸
حرف اضافه قبل از	به جای	مثل	بین	به سوی	به سبب	به وسیله	

ادامه جدول شماره ۹

حرف اضافه	به	را	از	در	با	برای	پس از
بسامد	۱۷	۱۷	۱۲	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱
حرف اضافه	کنار	به واسطه	جلوی	از طرف	از طریق	به دنبال	نزد
بسامد	۱۰	۱۰	۸	۷	۷	۷	۶
حرف اضافه	نزدیک	به جز	از روی	به نظر	به صورت	از نظر	چون
بسامد	۶	۶	۶	۵	۵	۵	۴
حرف اضافه	داخل	به نام	به معنای	بدون	پشت	به کمک	به سمت
بسامد	۴	۴	۴	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه	غیر از	از راه	به همراه	به عنوان	به مناسبت	در اطراف	در مقابل
بسامد	۲	۲	۱	۱	۱	۱	۱
حرف اضافه	در برابر	از طریق	پیش از	پیش از			
بسامد	۱	۱	۱	۱			

۴-۴. کتاب چهارم

در این کتاب آموزش مستقیمی درباره حروف اضافه وجود ندارد، بلکه آموزش این حروف به صورت ضمنی / غیرمستقیم صورت گرفته است و مانند کتاب قبلی، برخی از حروف اضافه در بخش واژه‌های جدید آمده است. در این کتاب و کتاب‌های پس از آن، تنها یک جدول ارائه شده است، زیرا در این کتاب‌ها، تنها آموزش ضمنی حروف اضافه مطرح بوده است. در نگاه کلی، جمعاً ۶۱ حرف اضافه ساده و گروهی / مرکب به کار رفته است که در میان آنها، حروف «در»، «را»، «به» و «از» بیش از حروف دیگر به کار رفته‌اند. نکته قابل توجه این است که بیشترین حروف اضافه به کار رفته در این کتاب حروف اضافه گروهی / مرکب هستند و این افزونی تأییدکننده آن است که این نوع از حروف اضافه در فارسی معاصر در حال افزایش است.

جدول شماره ۱۰. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت غیرمستقیم در کتاب

چهارم

حرف اضافه	در	را	به	از	برای	با	(ه) مانند	در باره
بسامد	۴۲۹	۴۳۱	۳۹۱	۲۰۱	۱۴۶	۱۴۸	۷۱	۳۲
حرف اضافه	بر	پس از	به معنای	بین	روی	در مقابل	به وسیله	تا
بسامد	۲۸	۲۳	۲۳	۲۰	۱۳	۱۲	۱۲	۱۱
حرف اضافه	بدون	در برابر	بیش از	به صورت	در اثر	نزد	از راه	بعد از
بسامد	۱۱	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۹	۹	۸
حرف اضافه	قبل از	کنار	میان	به نظر	داخل	درون	به خاطر	به عنوان
بسامد	۸	۷	۶	۶	۶	۵	۵	۵
حرف اضافه	به جای	در اطراف	از جانب	مثل	سر	پیرامون	دور	غیر از
بسامد	۵	۵	۵	۴	۴	۴	۴	۴
حرف اضافه	پیش از	جلوی	از طرف	به سوی	بر روی	پشت	به نام	به سبب
بسامد	۴	۴	۳	۳	۳	۲	۲	۲
حرف اضافه	به کمک	در مورد	به علت	از روی	از سوی	بیرون	زیر	چون
بسامد	۲	۲	۲	۲	۲	۱	۱	۱
حرف اضافه	با نام	در بین	در طول	از نظر	به معنی			
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱			

۴-۵. کتاب پنجم

این کتاب و دو کتاب پس از آن را می توان کتاب های پیشرفته زبان آموزی دانست، زیرا علاوه بر تغییر ظاهری از نظر قطع، مطالب و چیدمان آن هم با کتاب های دیگر متفاوت است. به نظر می رسد هدف مؤلفان از طراحی این کتاب بالا بردن سطح واژه های ذهنی زبان آموزان و روان خوانی آنها باشد. در این کتاب، معمولاً در هر درس، دو نکته دستوری توضیح داده شده است. با توجه به اینکه کتاب فوق برای زبان آموزان سطح پیشرفته در نظر گرفته شده، در دو مورد، انواع «را» (به جز نشانه مفعول مستقیم) به کار رفته است. رویه این کتاب هم در آموزش حروف اضافه ضمنی / غیرمستقیم بودن آموزش آنهاست و این حروف تنها در بخش واژه های جدید، در خارج از جمله و با هدف واژه آموزی و کمک به درک معنای متن آمده اند و به جز آن، در بخش های دیگر، در ساخت جملات به کار

رفته‌اند. در مجموع، در این کتاب ۵۰ حرف اضافه به کار رفته است که از میان آنها، بسامد حروف «را»، «به»، «در» و «از» بیشتر است.

جدول شماره ۱۱. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت غیرمستقیم در کتاب

پنجم

حرف اضافه	را	به	در	از	با	برای	بر
بسامد	۲۶۴	۲۴۴	۱۸۳	۱۷۶	۹۲	۴۹	۳۱
حرف اضافه	(ه) مانند	تا	درباره	به سوی	در مقابل	نزدیک	به عنوان
بسامد	۱۸	۱۵	۹	۷	۶	۶	۶
حرف اضافه	پیش	پس از	بدون	روی	به نام	به جای	از طرف
بسامد	۵	۵	۴	۴	۴	۴	۴
حرف اضافه	بعد از	مثل	زیر	به نظر	در برابر	به صورت	از نظر
بسامد	۴	۳	۳	۳	۳	۳	۳
حرف اضافه	نزد	به خاطر	به سمت	پیش از	قبل از	از روی	از جانب
بسامد	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه	بر اثر	پایین	بالای	مقابل	چون	جز	پای
بسامد	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حرف اضافه	کنار	چو	به دنبال	به معنی	به وسیله	به اسم	از سوی
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

۶.۴. کتاب ششم

شیوه آموزش حروف اضافه در این کتاب همانند کتاب‌های قبلی است. نکته‌ای که ظاهراً مؤلفان برای کمک به یادگیری حروف اضافه در صفحه ۱۹ این کتاب آورده‌اند، این است که «در زبان فارسی، اصطلاحات بسیاری وجود دارد که هر کدام با حرف اضافه مخصوص خود به کار برده می‌شود؛ مانند به تنگ آمدن، ترس به دل راه ندادن، به کسی خندیدن». در نقد این بخش از کتاب باید گفت که درست است حرف «به» و امثال آن، در این ترکیبات، در اصل حرف اضافه هستند و این ترکیبات و اصطلاحات از ترکیب یک حرف اضافه و یک یا چند اسم ساخته شده‌اند، اما همان‌طور که می‌بینیم، این ترکیبات و اصطلاحات از ترکیب چند واژه با هم شکل گرفته‌اند و یک واحد یک پارچه را تشکیل می‌دهند.

به طور کلی، تأکید این کتاب بیشتر بر روان خوانی است. در این کتاب، هیچ نوع نوشتنی وجود ندارد و آموزش حروف اضافه به طور ضمنی و شبیه به زبان مادری بر آن حاکم است. در این کتاب، ۵۳ حرف اضافه به کار رفته که از بین آنها، حروف «به»، «را»، «در» و «از» بیشترین بسامد کاربرد را داشته‌اند.

جدول شماره ۱۲. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت غیرمستقیم در کتاب

ششم

حرف اضافه	به	را	در (اندر)	از	با	برای	بر
بسامد	۲۶۹	۲۵۷	۲۴۴	۲۲۱	۹۸	۶۱	۳۹
حرف اضافه (ه) مانند	به معنی	به صورت	به معنای	در باره	نزد	بدون	
بسامد	۳۳	۱۳	۱۱	۹	۸	۵	۵
حرف اضافه (هم) چون	بعد از	پس از	به سوی	از راه	بیش از	از روی	
بسامد	۵	۵	۵	۴	۴	۳	
حرف اضافه بین	تا	میان	زیر	به زیر	از جانب	به عنوان	
بسامد	۲	۲	۲	۲	۲	۲	
حرف اضافه در برابر	قبل از	مثل	همچو	روی	جهت	نزدیک	
بسامد	۲	۲	۱	۱	۱	۱	
حرف اضافه کنار	پیرامون	نظیر	داخل	اندرون	درون	به خاطر	
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱	۱	
حرف اضافه به جای	به وسیله	در طول	در مقابل	نسبت به	از طرف	از جهت	
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱	۱	
حرف اضافه از قبیل	از سوی	از پی	به دنبال				
بسامد	۱	۱	۱				

۷-۴. کتاب هفتم

این کتاب ادامه دو کتاب پیش از خود است و همه آنچه در آموزش همه مقوله‌های زبانی و دستوری در آنها صدق می‌کرد، قابل اطلاق بر این کتاب نیز هست و هدف اصلی آن آموزش نکات ادبی است. در خلال معرفی واژه‌های بیان استثنا و مترادف معنایی، حروف اضافه «جز»، «غیر از»، «مگر»، «به جز»، «دم» و «نزدیک» آمده‌اند. در این کتاب هم نمونه

هایی از انواع «را» در متون کهن دیده می‌شود و مجموعاً ۶۷ حرف اضافه به کار رفته است که بسامد تکرار حروف «در»، «به»، «را» و «از» بیشتر از سایر حروف است.

جدول شماره ۱۳. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت غیرمستقیم در کتاب

هفتم

حرف اضافه	در(اندر)	به	را	از	با	(ه)مانند	برای	بر
بسامد	۳۲۵	۳۰۶	۳۰۲	۲۶۵	۱۳۲	۱۳۲	۱۰۰	۷۱
حرف اضافه	به معنای	پس از	پیش از	درباره	میان	در برابر	جز	تا
بسامد	۲۵	۱۳	۱۳	۱۱	۸	۸	۷	۶
حرف اضافه	بعد از	روی	سر	بدون	قبل از	به معنی	نزدیک	سوی
بسامد	۶	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۳
حرف اضافه	مثل	پیش	(هم) چون	(هم) چو	از برای	از	از روی	از نظر
بسامد	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
حرف اضافه	به منظور	به عنوان	به جز	بین	کنار	مگر	دم	زیر
بسامد	۳	۳	۳	۲	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه	به سوی	به نام	به صورت	در حق	از قبیل	از بهر	در پی	در مقابل
بسامد	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه	بهر	بالای	نزد	جوار	مقابل	از پی	از سر	از طریق
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حرف اضافه	از جانب	در مورد	در ازای	غیر از	به واسطه	به علت	به موجب	به خاطر
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حرف اضافه	بیش از	به دنبال	به سبب					
بسامد	۱	۱	۱					

جدول شماره ۱۴. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت مستقیم در همه مجموعه

حرف اضافه	از	به	در	را	(رو)ی	برای	با	به وسیله
بسامد	۶۰	۶۰	۴۸	۲۸	۲۶	۲۶	۲۰	۱۴
حرف اضافه	تا	سر	پس از	درباره	به خاطر	بعد از	قبل از	
بسامد	۱۰	۱۰	۶	۵	۴	۳	۳	

جدول شماره ۱۵. تعداد و بسامد حروف اضافه آموزش داده شده به صورت غیرمستقیم در همه مجموعه

حرف اضافه	به	را	در	از	با	برای	مانند
بسامد	۲۷۲۳	۲۶۱۰	۲۳۵۹	۱۷۱۸	۱۰۰۳	۸۷۴	۴۳۳
حرف اضافه	بر	پس از	روی	در باره	تا	به خاطر	بعد از
بسامد	۱۷۷	۱۶۳	۱۴۴	۱۱۶	۸۳	۷۶	۷۲
حرف اضافه	سر	به معنای	قبل از	به وسیله	بین	به صورت	به سوی
بسامد	۶۷	۶۲	۵۸	۴۰	۳۷	۳۱	۲۷
حرف اضافه	به جای	کنار	نزد	مثل	بدون	در برابر	نزدیک
بسامد	۲۷	۲۶	۲۶	۲۴	۲۶	۲۴	۲۲
حرف اضافه	در مقابل	پیش از	به معنی	از طرف	پیش	به عنوان	میان
بسامد	۲۲	۲۱	۱۹	۱۸	۱۷	۱۷	۱۶
حرف اضافه	بیش از	از راه	به سبب	از روی	به نظر	داخل	به نام
بسامد	۱۶	۱۵	۱۵	۱۴	۱۴	۱۳	۱۳
حرف اضافه	چون	از نظر	جلوی	به واسطه	از جانب	به دنبال	در اثر
بسامد	۱۲	۱۲	۱۱	۱۱	۱۰	۱۰	۱۰
حرف اضافه	زیر	به جز	از طریق	از روی	در اطراف	غیر از	درون
بسامد	۹	۹	۸	۸	۸	۷	۶
حرف اضافه	پیرامون	به همراه	از سوی	پای	دور	به سمت	به کمک
بسامد	۵	۵	۴	۴	۴	۴	۴
حرف اضافه	روی	در مورد	در حق	از برای	به منظور	به مناسبت	به زیر
بسامد	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
حرف اضافه	از جهت	بر روی	پایین	جز	چو	بالای	جهت
بسامد	۳	۳	۲	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه	بهر	دم	مگر	در طول	در پی	به علت	از بهر
بسامد	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه	بر اثر	جوار	اندرون	نظیر	بیرون	به اسم	به موجب
بسامد	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حرف اضافه	در بین	در ازای	در راه	از پی	از قبیل	از سر	با نام
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حرف اضافه	نسبت به						
بسامد	۱						

جدول شماره ۱۶. تعداد و بسامد رخداد حروف اضافه در همه مجموعه

حرف اضافه	به	را	در	از	با	برای	مانند
بسامد	۲۷۸۳	۲۶۱۰	۲۴۰۷	۱۸۴۸	۱۰۲۳	۸۷۴	۴۳۳
حرف اضافه	بر	پس از	روی	درباره	تا	به خاطر	بعد از
بسامد	۱۷۷	۱۷۰	۱۴۴	۱۲۱	۹۳	۸۰	۷۵
حرف اضافه	به معنای	قبل از	به وسیله	به صورت	به سوی	به جای	نزد
بسامد	۶۲	۶۱	۵۴	۳۱	۲۷	۲۷	۲۶
حرف اضافه	مثل	بدون	در برابر	نزدیک	در مقابل	پیش از	به معنی
بسامد	۲۴	۲۶	۲۴	۲۲	۲۲	۲۱	۱۹
حرف اضافه	از طرف	به عنوان	از راه	به سبب	از روی	به نظر	داخل
بسامد	۱۸	۱۷	۱۵	۱۵	۱۴	۱۴	۱۳
حرف اضافه	به نام	چون	از نظر	به واسطه	از جانب	به دنبال	در اثر
بسامد	۱۳	۱۲	۱۲	۱۱	۱۰	۱۰	۱۰
حرف اضافه	زیر	به جز	در اطراف	از روی	از طریق	غیر از	درون
بسامد	۹	۹	۸	۸	۸	۷	۶
حرف اضافه	از سوی	به کمک	به سمت	روی	در مورد	در حق	از برای
بسامد	۴	۴	۴	۳	۳	۳	۳
حرف اضافه	به منظور	به مناسبت	به زیر	از جهت	بر روی	پایین	جز
بسامد	۳	۳	۳	۳	۳	۲	۲
حرف اضافه	چو	بالای	جهت	بهر	دم	مگر	در طول
بسامد	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲
حرف اضافه	در پی	به علت	از بهر	بر اثر	جوار	نظیر	اندرون
بسامد	۲	۲	۲	۲	۱	۱	۱
حرف اضافه	مقابل	بیرون	به اسم	به موجب	در بین	در ازای	در راه
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حرف اضافه	از پی	از قبیل	از سر	با نام	نسبت به		
بسامد	۱	۱	۱	۱	۱		

۵. بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش، به بازنمایی شیوه آموزش حروف اضافه در مجموعه آموزش فارسی به فارسی پرداختیم و برای دستیابی به این مهم، شیوه‌ها و روش‌های مورد استفاده در آموزش

این حروف را مورد واکاوی قرار دادیم. برای اینکه بدانیم چه تعداد حرف اضافه و با چه کیفیتی آموزش داده شده است، تعداد و بسامد رخداد آنها را سنجیدیم. نتایج پژوهش بیانگر آن بود که ۸۹ نوع حرف اضافه ساده و گروهی / مرکب آموزش داده شده است. در میان این حروف، بسامد رخداد «به»، «را»، «از»، «در» و «را» بیش از حروف دیگر است. در آموزش هدفمند این حروف، ۱۵ حرف اضافه به صورت مستقیم آموزش داده شده‌اند که در بین آنها، بسامد حروف «از»، «به»، «در»، «را»، «روی» و «برای» بیش از حروف دیگر است. آموزش دستور و حروف اضافه در این کتاب، رویکردی آموزشی، سنتی و استقرایی دارد که مبتنی بر تکرار، ممارست و بازیابی آنهاست. آموزش مستقیم این حروف، به شیوه استقرایی، در کتاب‌های اول و دوم انجام گرفته است که مربوط به سطح مقدماتی فارسی آموزی هستند. کتاب‌های سوم و چهارم مربوط به سطح میانی فارسی آموزی‌اند؛ در کتاب سوم، تکرار و بازیابی حروف اضافه آموخته شده در کتاب‌های پیشین، از طریق پاسخ به تمرینات، صورت گرفته است و اصولاً از کتاب چهارم به بعد، آموزش حروف اضافه مطرح نبوده است. به عبارت دیگر، این حروف در سه کتاب اول، با ارائه مثال‌هایی و بدون هیچ نوع توضیحی آمده‌اند تا زبان‌آموزان، از طریق تمرین و تکرار و به شیوه اکتشافی و همانند زبان مادری، قواعد آن را فراگیرند. در کتاب‌های دیگر مجموعه که مربوط به سطح پیشرفته هستند و تأکید بر روان‌خوانی دارند، تنها آموزش ضمنی / غیرمستقیم حروف اضافه مطرح است و در این کتاب‌ها، در کنار استفاده از حروف اضافه رایج، از حروف اضافه کم کاربردتری مانند «همچو»، «همچون»، «اندر»، «اندرون» و «از پی» استفاده شده است.

از نگاهی دیگر، در کتاب اول، زبان‌آموزان تنها با ساختار جمله‌های ساده آشنا می‌شوند و آن را تکرار می‌کنند. در کتاب دوم، توضیحات محدودی درباره ساختار دستوری به کاررفته داده می‌شود. از کتاب سوم به بعد، کم‌کم آموزش دستور پرننگ‌تر و صریح‌تر می‌شود. رویه کتاب در آموزش دستور آموزش غیرمستقیم آن است، البته مواردی از آموزش مستقیم نکات دستوری، مانند ساخت فعل، به چشم می‌خورد، اما درباره حروف اضافه چنین اهمیتی مشاهده نمی‌شود. سایر بخش‌های کتاب، بر اساس نکات دستوری و زبانی، طراحی شده‌اند. به طور کلی، آموزش حروف اضافه در سه کتاب اول بهتر از کتاب‌های بعدی است، چون از کتاب سوم به بعد، به ناگاه آموزش این حروف قطع شده است. در نهایت، در این مجموعه، چرخه تدریس، تمرین و تولید در مباحث دستوری رعایت شده است؛ به این معنی

که پس از تدریس یک نکته دستوری از طریق مثال‌ها و به شیوه استقرایی، تمرین‌هایی برای تثبیت یادگیری طراحی شده‌اند.

از نقاط قوت کتاب می‌توان به تصاویر استفاده‌شده در آموزش حروف اضافه و مخصوصاً کتاب اول و دوم ساده اشاره کرد که گویا، عینی و کافی هستند و در تسهیل آموزش این حروف مفید و سودمندند. استفاده از فن تقویت درون‌داد و فعالیت‌های مربوط به درون‌داد معنایی، از قبیل برجسته‌سازی حروف اضافه از طریق رنگی کردن در متون خوانداری آغاز درس‌ها و همه تمرینات، نقطه قوت دیگر مجموعه و به‌ویژه کتاب دوم است. حروف اضافه ملموس و عینی، ساده و پرسامد پیش از حروف اضافه ذهنی، مرکب/ گروهی و کم‌بسامد آموزش داده شده‌اند. در این مجموعه، از زبان واسطه استفاده نمی‌شود و با بهره‌گیری از روش پلکانی و به‌خدمت گرفتن ابزارهای گوناگون و اجزای فرامتنی، مانند تصویرهای عینی و مرتبط و نیز تک‌تصورها در پایان برخی درس‌ها، در سرعت بخشیدن به فرایند یاددهی و یادگیری آموزش زبان فارسی سعی شده است. مؤلفان، تنها در آموزش و تثبیت برخی آواهای کتاب اول که امکان استفاده از تصویر برای تفهیم واژه‌ها وجود نداشته، به‌ناچار از برخی ترجمه‌ها استفاده کرده‌اند. از مزیت‌های دیگر کتاب، که می‌توانست محدود به دو کتاب اول و پاورقی‌ها نباشد و درباره افعال بیشتری صورت گیرد، اشاره به باهم‌آیی افعال و حروف اضافه خاص آنها در آخر کتاب دوم و پاورقی‌ها در چهار کتاب اول است. تدوین شش جلد فرهنگ لغت به زبان‌های مختلف مانند عربی، انگلیسی، فرانسوی، روسی و اندونزیایی و فرهنگ تصویری افعال به زبان فارسی، عربی، انگلیسی و فرانسوی که نزدیک به ۴۰۰ فعل را در بر می‌گیرد، از دیگر امتیازهای این مجموعه است. تمرین‌های متنوع، از جمله تمرینات تولیدی که از کتاب اول تا کتاب ششم در مجموعه گنجانده شده‌اند، کمک بسیاری به فراگیری حروف اضافه و زبان می‌کنند.

از نقاط ضعف کتاب می‌توان موارد زیر را برشمرد: پرداختن به گونه گفتاری، از جمله گونه گفتاری حروف اضافه مانند گونه گفتاری حرف را («-» و «رو»); پانوشت‌های کتاب که از جلد دوم به مجموعه اضافه شده‌اند، بدون برنامه‌ریزی و نظم و ترتیب نوشته شده‌اند. وجود نوعی سردرگمی در بیان و چینش این پانوشت‌ها از سوی مؤلفان کاملاً مشهود است و اصولاً بهتر بود این بخش، برای معلمان، در کتاب مجزایی به نام کتاب راهنمای معلم یا برای زبان‌آموزان در بخش مطالعه آزاد یا نکته‌های دستوری، با یک سیر منطقی، گنجانده

می‌شد. همچنین، با توجه به اینکه دستور کتاب آموزشی است، ارائه توضیحات و معرفی با توضیح نکته‌ها اشکالی نداشت که کتاب، خود و مدرسان را از این کار نهی کرده است؛ حال آنکه در دستور آموزشی، به توصیف، توضیح و شناساندن مقوله‌ها با ارائه مثال‌های کافی و مناسب، در کنار هم، نیاز است و توضیحات دستوری در بعضی از مقولات، با توجه به ماهیت یک مقوله خاص، از ویژگی‌های بارز دستور آموزشی است. نکته دیگر مربوط به تمرینات مجموعه است؛ اگرچه در دوره مقدماتی مجموعه (دو کتاب اول)، تمرینات متنوعی وجود دارد، اما تمرین «بشنوید و تکرار کنید» تحت تأثیر روش شنیداری-گشتاری است که امروزه از روش‌های منسوخ شده تلقی می‌شود، زیرا زیربنای آن، یعنی روان‌شناسی رفتارگرا، مردود دانسته می‌شود. همچنین، تمرین‌های روش دستور-ترجمه، مانند پرکردن جاهای خالی، در کتاب‌ها وجود دارد، اما تمرین‌های تولیدی در چهار کتاب اول مفیدتر و مناسب‌تر هستند؛ دلیل آن را هم می‌توان در این دانست که منجر به تولید جملاتی با استفاده از حروف اضافه می‌شوند. همچنین، ناکارآمدی روش آموزش استقرایی صرف در آموزش/فراگیری انواع «را» برای فارسی‌آموزان خارجی از دیگر مشکلات مجموعه است. به‌طور کلی، نبود نظم و ترتیب منطقی در بیان مباحث و ساختارهای دستوری مهم‌ترین نارسایی این مجموعه آموزشی است.

در یک نگاه کلی، علت توفیق زبان‌آموزان جامعه‌المصطفی را باید در مدرسان کارآمد، مجموعه‌های کمک آموزشی، مانند مجموعه کتاب‌های خواندن، کتاب کارها و نرم‌افزارهای این مجموعه جستجو کرد؛ چون آن‌گونه که بایسته و شایسته است، به آموزش دستور و حروف اضافه پرداخته و تأکید اصلی کتاب بر واژه‌آموزی و مهارت خواندن است. مزید بر این، به نظر می‌رسد روش استقرایی در این کتاب نتواند، حداقل در مورد حروف اضافه، کارایی لازم را داشته باشد. شباهت‌های مزاحم در ترکیبات و جملاتی مانند «باایمان»، «تا درس بخواند»، «به دست آورد»، «از یاد بردن» مانع از آن می‌شود تا زبان‌آموز، از طریق خواندن مثال‌ها و به طریق اکتشافی، به تمایز بین حرف اضافه با حرف ربط، حروف تعلیل و توجیه، اصطلاحات کنایی، عبارات فعلی، قید و پیشوند پردازد و از این رو، توضیحات مکمل مدرس به‌صورت قیاسی را می‌طلبد. بدین ترتیب، لازم است مدرس، توأمان، از دو شیوه استقرایی و قیاسی در آموزش زبان و خصوصاً آموزش حروف اضافه بهره گیرد. حتی می‌توان گفت در این موارد، آموزش قیاسی در کلاس‌های درس بهتر از روش استقرایی جواب می‌دهد. خدشه

ای که به هدف غایی کتاب وارد است، آن است که مؤلفان مجموعه به دنبال این هستند که زبان فارسی را همانند زبان اول کودک، به خارجیان آموزش دهند، حال آنکه اولاً کودک زبان را فرامی‌گیرد، اما زبان آموز خارجی یاد می‌گیرد و آموزش و فراگیری دو مقوله جدا از هم هستند؛ ثانیاً باید تفاوت‌های سنی، مدت زمان آموزش / فراگیری و تداخل مزاحم را هم در نظر گرفت. پس بهتر بود همان‌طور که بسیاری از نکات دستوری در بخش نکته‌ها آمده است و توضیحات مفید و کاربردی درباره آنها داده شده، درباره حروف اضافه هم این‌گونه عمل می‌شد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

سپاسگزاری

از استاد بزرگوارم، آقای دکتر دبیرمقدم، که راهنمایی این حقیر را در پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد با موضوع بازنمایی شیوه آموزش حروف اضافه در منابع آموزش زبان فارسی پذیرفتند، و همچنین از استاد معززم، آقای دکتر صحرائی، که زحمت مشاوره این پایان‌نامه بر عهده ایشان بود، و مقاله فوق بر گرفته از آن پایان‌نامه است، نهایت سپاسگزاری به عمل می‌آید.

ORCID

Ali Mohammadyarloo

<https://orcid.org/0000-0002-9353-7522>

منابع

رضای حقیقی، بنفشه. (۱۳۸۹). نحوه آموزش افعال مرکب حرف اضافه‌دار به فارسی‌آموزان غیرفارسی‌زبان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی.

رئیزی، نفیسه و محسن محمدی فشارکی. (۱۳۹۴). توصیف و نقد دستوری مجموعه کتاب‌های آموزش فارسی به فارسی‌جامعه المصطفی العالمیه. فنون ادبی، ۲(۲)، ۷۱-۸۶.
doi: 20. 001.1.20088027.1394.7.2.7.6

زهرايي، احمد و فردی، اصغر. (۱۳۹۱). آموزش فارسی به فارسی، کتاب دوم، چاپ اول، قم: مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی.

- زهرایی، احمد و فردی، اصغر. (۱۳۹۲[۱۳۹۳]). *آموزش فارسی به فارسی*، کتاب چهارم، چاپ چهارم، قم: مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی.
- زهرایی، احمد و فردی، اصغر. (۱۳۹۳[۱۳۹۴]). *آموزش فارسی به فارسی*، کتاب سوم، چاپ دوم، قم: مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی.
- فردی، اصغر. (۱۳۸۷[۱۳۹۴]). *آموزش فارسی به فارسی*. کتاب ششم، چاپ پنجم، قم: مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی.
- فردی، اصغر. (۱۳۸۷). *آموزش فارسی به فارسی*. کتاب هفتم، چاپ پنجم، قم: مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی.
- فردی، اصغر. (۱۳۸۷[۱۳۹۴]). *آموزش فارسی به فارسی*، کتاب پنجم، چاپ چهارم، قم: مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی.
- فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد. (۱۳۹۱[۱۳۹۴]). *آموزش فارسی به فارسی*، کتاب اول (دو جلد)، چاپ سوم، قم: مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی.
- کلاتری درونکلا، راحله. (۱۳۸۸). *حروف اضافه: بررسی خطاها و شیوه آموزش*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی.

Resources

- Kalantari Darunkala, R. (2009). *Prepositions: a survey on the mistakes and teaching methods*, Master Thesis, Allameh Tabatabai University, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages. [In Persian].
- Rezaye Haghighi, B. (2010). *How to teach compound verbs in Persian to non-Persian language learners*, Master Thesis, Allameh Tabatabai University, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages. [In Persian].
- Fardi, A., Zahraei, A., & Nategh, M. (2012 [2015]). *Persian to Persian education*. the first book (two volumes), third edition, Qom: Islamic Language and Education Center. [In Persian].
- Fardi, A. (2008 [2015]). *Persian to Persian education*. fifth book, fourth edition, Qom: Center for Islamic Language and Education [In Persian].
- Fardi, A. (2008 [2015]). *Persian to Persian education*. Book Six, Fifth Edition, Qom: Islamic Language and Education Center. [In Persian].
- Fardi, A. (2008). *Persian to Persian education*. Book 7, Fifth Edition, Qom: Islamic Language and Education Center [In Persian].
- Reisi, N., & Mohammadi Fesharaki, M. (2015). Grammatical description and critique of the collection of books for teaching Persian to Persian by the Mostafa International Society. *Literary Techniques*, 2(2), 71-86. [In Persian].

- Zahraei, A., & Fardi, A. (2012). *Persian to Persian Education*, Book 2, First Edition, Qom: Center for Islamic Language and Education. [In Persian].
- Zahraei, Ahmad and Asghar Fardi. (2013 [2014]). *Persian to Persian education*, fourth book, fourth edition, Qom: Center for Islamic Language and Education. [In Persian].
- Zahraei, A., & Fardi, A. (2014 [2015]). *Persian to Persian education*, book three, second edition, Qom: Center for Islamic Language and Education. [In Persian].

استناد به این مقاله: محمدیارلو، علی. (۱۴۰۰). بازنمایی شیوه آموزش حروف اضافه در مجموعه آموزش فارسی به

فارسی. *علم زبان*، ۸ (۱۳)، ۹۱-۱۱۴. Doi: 10.22054/ls.2017.24317.1088

Language Science is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.